

Оксана Олександрівна ПАНОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри поліцейської діяльності та

публічного адміністрування факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-3533-5076>

ВЧИНЕННЯ ЮРИДИЧНО ЗНАЧУЩИХ ДІЙ У СИСТЕМІ ПРАВОВИХ ФОРМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

В умовах зростання криміногенної ситуації в нашій державі, та бажання покращити добробут населення, шляхом вироблення механізму захисту від негативних факторів, що існують, органи державної влади, в тому числі й правоохоронні органи, постійно здійснюють пошук ефективних шляхів забезпечення та підтримання публічної безпеки та порядку в Україні.

Одним з таких механізмів є запровадження та покращення вже існуючих юридично значимих дій в системі правових форм забезпечення публічної безпеки.

Визначаючи правову природу «інших юридично значущих дій», слід погодитись з В. В. Конопльовим, який зазначає, що «до інших юридично значимих дій належать такі дії, які створюють нові юридичні положення, змінюють існуючі правові відносини або виступають як необхідна умова для настання правових наслідків [1, с. 146]. А. В. Богданець у своєму дослідженні вказує, що до інших юридично значущих дій можливо віднести: надання відповідей на скарги, заяви громадян, виконання загальнообов'язкових правил, тощо [2, с. 132].

В рамках нашого дослідження під іншими юридично значущими діями ми розуміємо комплекс заходів, що здійснюються уповноваженими на те суб'єктами з метою встановлення, зміни або упорядкування адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення публічної безпеки, результатом вчинення яких є настання певних правових наслідків.

Так, з метою упорядкування суспільних відносин, що виникають у сфері забезпечення публічної безпеки, можуть вчинятися такі юридично значущі дії: здійснення реєстраційних дій, проведення атестації, видача ліцензій та дозволів, здійснення повсякденної організаційної діяльності із взаємодії з населенням шляхом прийняття заяв, повідомлень та скарг, складання присяг.

Розглянемо більш детально кожен з перелічених видів юридично значущих дій у системі правових форм забезпечення публічної безпеки в Україні, який реалізується шляхом надання адміністративних послуг.

Зокрема, першим з визначених нами видів юридично значущих дій є *здійснення реєстраційної діяльності*.

Так, організація будь-якого суб'єкта забезпечення публічної безпеки неможлива без його державної реєстрації. Отже, відповідно до Наказу МВС від 09.02.2016 № 359/5 «Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи», державна реєстрація проводиться суб'єктом державної реєстрації незалежно від місцезнаходження юридичної особи, фізичної особи – підприємця чи громадського формування в межах Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя, крім державної реєстрації на підставі документів, поданих в електронній формі, що проводиться незалежно від місцезнаходження такої особи чи формування в межах України [3].

Розглядаючи, наприклад, громадське формування з охорони громадського порядку і державного кордону, варто зазначити, що воно створюється відповідно до Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». Натомість, Постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.2000 № 1872 «Про затвердження Типового статуту громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, описів зразків бланка посвідчення і наруквної пов'язки члена такого формування» [4], визначено, що формування створюється як громадське об'єднання на добровільних засадах з метою сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні кримінальних і адміністративних правопорушень, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних ситуацій.

Відповідно до вказаного статуту, формування є юридичною особою з моменту його реєстрації, має рахунки в установах банків, печатку із власним найменуванням, штамп та інші необхідні реквізити [4]. Таким чином, громадське формування з охорони громадського порядку і державного кордону не може повноцінно реалізовувати мету, задля якого його створено, без офіційної реєстрації та надання зазначених повноважень.

Аналіз Постанови Кабінету Міністрів України від 04.06.2017 № 795 «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання» дозволяє дійти висновку про доцільність виокремлення таких видів реєстраційної діяльності:

– реєстрація, перереєстрація колісних транспортних засобів з видачею свідоцтва про реєстрацію та номерних знаків, зняття з обліку транспортного засобу з видачею облікової картки та номерних знаків для разових поїздок;

- видача свідоцтва про реєстрацію колісних транспортних засобів для виїзду за кордон;
- видача тимчасового реєстраційного талона на право керування транспортним засобом;
- видача тимчасового реєстраційного талона на транспортний засіб особистого користування, тимчасово ввезений на митну територію України [5], тощо.

З огляду на встановлений перелік, слід зробити висновок, що проведення реєстраційної роботи уповноваженими на те суб'єктами дозволяє упорядкувати суспільні відносини, що можуть виникнути з приводу реалізації наданих особи (групі осіб) повноважень, які зазначені в реєстраційних документах, та контролювати обіг об'єктів та предметів, що можуть стати знаряддям або об'єктом посягань у сфері публічної безпеки.

Наступним видом юридично значущих дій у сфері забезпечення публічної безпеки є здійснення діяльності щодо видачі ліцензій.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 609 «Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» [6], сфера забезпечення публічної безпеки та функції щодо ліцензування охоронних повноважень належать до повноважень Міністерства внутрішніх справ. Так, визначено, що МВС здійснює ліцензування таких видів господарської діяльності як виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами слезоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж; охоронна діяльність.

Таким чином, слід зазначити, що саме право на заняття охоронною діяльністю є одним з можливих регуляторів належного функціонування сфери забезпечення публічної безпеки та порядку на конкретно визначених об'єктах або відносно конкретної особи.

Охорона майна та фізичних осіб забезпечується персоналом охорони шляхом здійснення таких заходів: 1) використання пунктів централізованого спостереження, технічних засобів охорони, транспорту реагування, службових собак; 2) контроль за станом майнової безпеки об'єкта охорони; 3) запобігання загрозам особистій безпеці фізичної особи, яка охороняється; 4) реагування в межах наданих законом повноважень на протиправні дії, пов'язані з посяганням на об'єкт охорони [7].

Ю. О. Ярошенко у своєму дослідженні звертає увагу на те, що видачі ліцензії на здійснення охоронної діяльності повинна передувати ретельна перевірка кандидата на видачу ліцензії на предмет його відповідності той діяльності, яку він в подальшому буде здійснювати [8]. На нашу думку, це доречно зауваження, яке знайшло своє закріплення у нормах постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження охоронної діяльності» [9], де зазначено, що до штату суб'єкта охоронної діяльності, його філії, іншого відокремленого підрозділу повинен входити фахівець (фахівці) з організації заходів охорони.

Зазначений фахівець повинен мати один з таких освітніх та (або) кваліфікаційних рівнів: 1) вищу освіту і стаж роботи не менше трьох років на посадах офіцерського складу в оперативних і слідчих підрозділах органів внутрішніх справ, міліції охорони, СБУ або стаж не менше трьох років на командних посадах строювих частин та навчальних закладів Збройних Сил, на посадах середнього та старшого начальницького складу правоохоронних органів, військових формувань, утворених відповідно до законів, та відомчої воєнізованої охорони; 2) вищу освіту і стаж роботи на керівних посадах (директора, заступника директора, керівника філії, іншого відокремленого підрозділу) суб'єкта охоронної діяльності не менше трьох років або стаж не менше трьох років на посадах, відповідальних за напрям охорони; 3) вищу юридичну освіту і стаж роботи за спеціальністю в суб'єкті охоронної діяльності не менше трьох років [9]. Таким чином, законодавець встановив особливі вимоги до ліцензіатів, адже таким чином визначився особливий статус охоронної діяльності.

При цьому, слід зазначити, що більшість послуг, що надають сервісні центри МВС, мають контрольно-наглядовий характер. Прийняття рішень щодо видачі дозволів та реєстраційних документів у правоохоронній сфері (безпеки дорожнього руху та дозвільної системи) здійснюється уповноваженими особами Національної поліції, якими і має забезпечувати контроль за дотримання правил публічної безпеки відповідно до Закону України «Про Національну поліцію». Отже, сервісні центри МВС передбачатимуть фактичне об'єднання усіх реєстраційно-дозвільних служб в одному приміщенні, де фізична або посадова особа самостійно проходить усі необхідні процедури за одне відвідування центру при можливості передачі необхідного пакету документів особі як представнику того чи іншого підрозділу, що надаватиме послуги [10].

Визначаючи видачу дозволу як вид юридично значущих дій із забезпечення публічної безпеки, слід виділити в окрему категорію саме повноваження правоохоронних органів у сфері дозвільної системи.

Є. О. Легеза отримання дозволу у сфері обігу зброї визначає як «складне явище, яке вимагає від громадянина збирання великого переліку документів у різних суб'єктах державної влади. З іншого боку, держава повинна забезпечити належний громадський порядок та безпеку для громадян нашої держави» [11].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 04.06.2017 № 795 «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання» [5], виділено такі види дозвільної діяльності як видача дозволу (оформлення документів) на:

- відкриття та функціонування об'єктів дозвільної системи, що працюють з вибуховими матеріалами, піротехнічних майстерень та інших об'єктів відповідно до Положення про дозвільну систему, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576 [12];
- зберігання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, інших предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система, на об'єктах дозвільної системи;
- зберігання і носіння зброї, що належить підприємствам, установам та організаціям, під час виконання службових обов'язків;
- виготовлення печаток і штампів установам, організаціям, суб'єктам підприємницької діяльності, тощо;
- знищення печаток і штампів;
- ввезення з-за кордону та вивезення з України зброї, боєприпасів, інших предметів, на які поширюється дозвільна система;
- транзит через територію України зброї, боєприпасів, вибухових матеріалів, інших предметів, на які поширюється дозвільна система, юридичними та фізичними особами інших держав [5].

Отже, видаючи дозволи на певні предмети та об'єкти, органи державної влади здійснюють контроль щодо обігу таких предметів та виокремлюють категорії осіб, яким таке право неможливо надати, тим самим здійснюючи опосередкований вплив на систему забезпечення публічної безпеки в сенсі захисту громадян від стороннього насильницького впливу.

І, нарешті, *прийняття присяги* як вид юридично значущих дій у сфері забезпечення публічної безпеки.

В. В. Мельник зазначає, що урочиста процедура складання присяги є ефективним морально-психологічним регулятором дійсного правосуддя, тому що актуалізує й активізує у присяжних засідателів і головуючого не лише загальнолюдські потреби, а й загальнолюдські почуття, що лежать в основі громадської гуманістичної совісті та мотивують прагнення до істини і справедливості [13, с. 27].

Отже, прийняття присяги як вид юридично значущих дій із забезпечення публічної безпеки має всі ознаки, що притаманні юридичній дії, адже особа, що приймає присягу, бере на себе відповідальність щодо виконання певних дій, а саме тих завдань, що стоять перед тим органом, до лав якого входить особа, а порушення присяги призводить до настання негативних юридичних наслідків для особи.

Висновок. З огляду на проведене дослідження, доходимо таких висновків:

1. Юридично значущі дії із забезпечення публічної безпеки в системі правових форм є невід'ємним елементом системи забезпечення публічної безпеки, який нарівні з укладанням адміністративних договорів і прийняттям правових актів встановлює, змінює, припиняє або організовує адміністративно-правові відносини у сфері публічної безпеки, породжуючи виконання юридичних дій, невиконання або неналежне виконання яких в подальшому приводить до відповідальності особи за такі дії.

2. Серед найбільш розповсюджених юридично значущих дій у сфері забезпечення публічної безпеки нами було проаналізовано особливості здійснення реєстраційної діяльності, видачі ліцензій та дозволів, проведення атестації та прийняття присяги [14, с. 271–284].

Список бібліографічних посилань

1. Конопльов В. Поняття, зміст та основні напрями сучасної адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 135–150.
2. Богданець А. В. Форми публічного управління підготовкою юристів у закладах вищої освіти України: теоретико-правові аспекти. *Правове регулювання економіки*: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; Навч.-наук. ін-т «Юридич. ін-т»; редкол.: А. М. Колодій (гол. ред.) та ін. Київ : КНЕУ, 2018. № 17. С. 129–139
3. Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи : наказ МВС від 09.02.2016 № 359/5 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-16> (дата звернення: 18.11.2018).
4. Про затвердження Типового статуту громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, описів зразків бланка посвідчення і наукової пов'язки члена такого формування : постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2000 № 1872 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1872-2000-%D0%BF> (дата звернення: 18.10.2019).
5. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання : постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2017 № 795 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795-2007-%D0%BF> (дата звернення: 18.10.2019).
6. Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 609 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-2015-%D0%BF> (дата звернення: 19.10.2019).
7. Про охоронну діяльність : закон України від 22.03.2012 № 4616-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17> (дата звернення: 19.10.2019).
8. Ярошенко Ю. О. Ліцензування суб'єктів здійснення приватної охоронної діяльності. *Право і суспільство*. 2014. № 52. С. 255–258.
9. Про затвердження Ліцензійних умов провадження охоронної діяльності : постанова Кабінету Міністрів України від 18.11.2015 № 960 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2015-%D0%BF> (дата звернення: 19.10.2019)

10. Тимофєєв С. В. Сервісна діяльність МВС: порівняльний аналіз. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/3292/1/%D0%A2%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D1%84%D1%94%D1%94%D0%B2%20%D0%A1.%D0%92..pdf> (дата звернення: 18.10.2019).

11. Легеза Є. О. Порядок надання адміністративних послуг міліцією громадської безпеки у сфері обігу зброї. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Право*. 2010. № 2. С. 66–70.

12. Положення про дозвільну систему: постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF> (дата звернення: 18.10.2019).

13. Мельник В. В. Искусство защиты в суде присяжных : учеб.-практ. пособие. М. : Дело, 2003. 480 с.

14. Панова О. О. Забезпечення публічної безпеки в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків : Панов, 2018. 510 с.

Одержано 24.10.2019

УДК 342.51

Людмила Анатоліївна ПАРФЕНТІЙ,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-8896-4928>

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В останні роки наша держава зіткнулася з величезною кількістю викликів і негараздів: війна на сході України, анексія Криму, економічна та політична нестабільність. Але не менш руйнівними для держави є явища, що мають місце в Україні з перших років незалежності: корупція на всіх рівнях державного управління, організована злочинність з її проникненням у сферу економічних відносин, тіньова економіка, а особливо її кримінальна складова. Ці загрози негативно відображаються на рівні економічної безпеки нашої держави та потребують ефективного механізму протидії. Ключову роль у цьому механізмі відіграють правоохоронні органи.

Питання ролі та функцій правоохоронних органів у забезпеченні економічної безпеки держави, суб'єктів господарювання та громадян торкалися у своїх працях такі науковці як М. В. Колеснікова, М. Ф. Криштанович, С. І. Лекарь, В. І. Мельник, О. І. Нікітенко, О. М. Рєзнік і ін.

Згідно ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» до правоохоронних органів відносяться органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [1]. А науковець О. М. Рєзнік, дослідивши завдання та функції вищезазначених органів, дійшов висновку, що до правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави слід віднести органи Національної поліції України, Служби безпеки України, підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України та Національне антикорупційне бюро України [2].

Законодавство України у сфері протидії організованій злочинності базується на Конституції України і складається з: Кримінального, Кримінально-процесуального, Митного кодексів України, законів України «Про Національну поліцію України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про Службу безпеки України», «Про прокуратуру», постанови Кабінету Міністрів України «Про державну фіскальну службу України», інших законів та нормативно-правових актів, прийнятих на їх виконання, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Так, згідно ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року органи прокуратури підтримують державне обвинувачення в суді, представляють інтереси громадянина або держави в суді у випадках визначених законом, здійснюють нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [3]. Виконання зазначених функцій у сфері економічної безпеки дає підставу віднести органи прокуратури до суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави. Крім того, прокуратура здійснює нагляд за додержанням норм чинного законодавства та Конституції України органами забезпечення економічної безпеки.

Також до суб'єктів забезпечення економічної безпеки можна віднести суди загальної юрисдикції, оскільки вони забезпечують судовий захист суб'єктів економічної безпеки, права яких були порушені внаслідок здійснення діяльності із забезпечення економічної безпеки та можуть здійснювати судочинство у даній сфері.

Ще одним правоохоронним органом – суб'єктом забезпечення економічної безпеки держави є Національне антикорупційне бюро України, на яке покладається обов'язок з попередження, виявлення, припинення, розслідування